

ekker"-redac-
teur (tegen wie
g komt) geen
k heb mij wel
over mijn sy-
lvinistenbond
en met de
teller (beiden
rband). Maar
last van die
ke de Geref.
gd tegen de
l, maar toch:
ltuurfiloso-
Leiden zoo
t moderamen

bet een her-
leider ver-
zil tegen het

onder b) ge-
dbewuste lei-
van: ik-kan-
zozen doel in

zich achter
n; want over
t praten ad-
t er zoo on-
nu eigenlijk
wel calvinis-

stemming
en wil men
t-niet-wat ge-
enis niets te
ze, volkstüm-
idselen kun-
de tegenstel-
te cultuurfilo-
leren". Maar
r, precies
oelt. Waar
ltuurfilo-
broeders, die
a in de kerk
in de Gere-
die binnen
wat cultuur-
ijnen erover
erk? En als
rof. Visscher
zich van
uden, dan
er het Pa-
el en veel
in het heil-
ische vrij-
er Prof. Dr.
k over de
gereformeer-
istische wijs-
se" (!) „grote
an, die vol-
graphie van
wiekend zag
ls onder het
g, toen Plato

„we zouden
aanspreken,
Professor Dr.
ereformeerde
meerden, op
af te schrik-
derduid een
zen meepra-
nar die laten
r geen steek
or Uw her-
niet op een
g, te verkon-
elke (!) stroo-
en mensche-
d is het dan
dige wijze“),
algemeen
doen daarin
eer spreken,
eft, ook over
n dat „alge-
ikt ons, Pro-
manistische
ver Uw be-
een be-
er de we-
onderdemaal
t „licht“ in
eigenaardig
onder ons,
moeten dan
anistische en
hebben. Zij
n van som-
siteiten wer-
bewateren, dat
naal geen
ernis heb-
als U dan,
rd-hervorm-

de volksdeel, plus de leiders van Apeldoorn, voor-
zoover zij althans met U meepraten, bekoort met
het fantoom van den „eenvoud der vaderen“, och,
dan vragen we niet naar den verborgen mensch
des harten, en we praten niet over de bonitas van
A, of de auto van B, of het beleefde-visitebrengen-
de gezelschap van C, of de Kamerspeeches van
D, of naar iets anders, dat met de Cultuur, hm,
hm, in verband staat. Dan beperken we ons, heel
netjes, tot wat gedrukt staat, en vertellen alleen
maar aan U, en aan „De Weeker“-redacteuren
Wisse en Van der Schuit, dat er bij ons gerefor-
meerden, naar mijn meening, op 'toogenblik niet
één zou te vinden zijn, die voor zijn rekening
zou willen laten drukken het zinnetje, dat Prof.
Dr. Hugo Visscher op blz. 95 van genoemd boek
liet drukken: „alle te zamen" (!) „zijn zij" (!)
— het gaat, nog eens, over de wijsgeerige scho-
len, die er in de wereld geweest zijn — „elk" (!)
„op eigen wijze" (!) „dragers en ver-
tolkers van hetgeen de menscheit" (!)
„van het eeuwige ware door de span-
ning harer geestkracht" (!) „vermag" (!)
„te kennen" (!) Ik herzeg, we zouden haast,
vanwege het ontstoken gemoed, Prof. Visscher
persoonlijk gaan aanspreken. Maar we herinneren
ons te rechter tijd, dat hij toch niet ten einde
toe doorpraat. We spreken dus maar weer in den
derden persoon, enkelvoud, en meervoud. En we
vertellen aan de gereformeerde menschen in de
Herv. Kerk, voorzoover zij een ander blad dan
het hunne lezen: die hoogleraar van U, zegt, als
hij een geleerd boek schrijft, dat is DAN een man,
die erg veel „waardert“, van de heidenen, en
die hij hen een vrij helder „licht“ ontdekt. Op den
preekstoel hebt gij dat misschien zoo niet
gemerkt? Ja, daar begrijpen wij ook zoo niet
dadelijk alles van; maar wij begrijpen tegenwoor-
dig zoo heel veel niet. Wij gelooven gaarne, dat
Prof. Dr. H. Visscher zelf ook niet goed begrijpt,
wat hij eigenlijk met die geleerde zinnetjes in
dat geleerde boek heeft uitgericht, en dat hij met
name niet verstaat, hoe hij met deze paar zin-
netjes een heel dikke streep haalt door al die mooie
stukken van „onzen geliefden broeder Kievit“, en
door de preeken van een heeleboel van die „zwarte“
dominees, die hij thans vanwege den „eenvoud
der vaderen“ naar voren schuift tegenover de gere-
formeerde predikanten, die de Heer Prof. Dr. H.
Visscher natuurlijk nooit hoort preeken. Neen,
beste, eenvoudige menschen, wij begrijpen er heele-
maal niet van. Maar wij wilden u toch wel even-
tjes vertellen, dat wij, gereformeerden, zóke filo-
sophie-colleges bij óns niet hooren geven, en dat
ónze boeken, en preeken zelfs, met nadruk er
tegen in gaan. Wij zouden u zoo maar enkele
tientallen namen kunnen noemen van professoren
en predikanten en zelfs... „kerkbodeschrijvers“
(over hen heeft Prof. V. het nog al eens), in de
Gereformeerde Kerken, die tegen Prof. Visschers
grooten eerbied voor al die filosofen bij elkaar,
ingaan, en liever met Calvin betuigen, dat b.v. die
Plato, uit dat mooie zwaan-zinnetje van daarnet,
in de duisternis „palpiteerde“. En dat hij het
zich maar verbeeldde, dat hij maar iets „fanta-
seerde“ (imaginans) toen hij het had over „suum
illud pulchrum“ (Corp. Ref. 55, 311).

f) Ja, daar moeten we het ook nog evenjes over
hebben, over dien Calvin. Misschien zouden die
beste Hervormde menschen van Prof. Visschers
preekstoel-gading ons willen tegenwerpen: ja, maar,
dat gij het niet met onzen professor eens zijt over
dien zwaan, dat wondere waterdier, en over dat
algemeen-menschelijke, en dat „licht“, en zoo, dat
is natuurlijk uw NEO-calvinisme, Gereformeerde
menschen! De professor heeft het toch zelf ge-
zegd? Bij u zit geen calvinistische, maar neo-
calvinistische filosofie, en dan speciaal k-kultuur-
filosofie. Wat kan ons dus uw beweerde verschil
hinderen? Als Calvin er maar eens bij was! Hij
zou dat van dien zwaan, en zoo, toch wel beter
kunnen waardeeren.

Maar, — als die eenvoudige lezers van het „Ge-
reformeerde Weekblad“, en die aanhoorders van
de preeken van de dominees van den Gereformeer-
den Bond, nu eens hooren willen, dan zullen zij
zien, dat Calvin heusch niet die waardeering
van Prof. Visscher voor „alle wijsgeerige scholen“,
„alle te zamen“, „elk op eigen wijze“, heeft. Calvin
geeft ongetwijfeld de grondgedachten voor een eigen
filosofie, maar die moet ge hij hem „halen“ uit
zijn algemeen-theologische gedachten.

Oppervlakkige lezers van Calvin kunnen juist op
dit punt het eens worden met Prof. Dr. Hugo Vis-
scher, die meent, dat Calvin voor een calvinis-
tische filosofie niet te gebruiken is (hier schijnt
de zwaan, dat vroolijke waterdier, haar minnevier
weer kwijt te zijn). Want Calvin, die een levendige
taal spreekt, heelemaal b.v. niet de taal van de
meditaties van het weekblad van Prof. Visscher,
Calvin heeft over „de filosofen“ erg veel kwaad
gezegd. En als hij oordeelt, dat iemand „zwamt“
in de ruïnte (hij zou het ook zóo zeggen), dan is
hij al gauw geneigd, te zeggen, dat de man aan het
filosofieeren geslagen is. Zoo noemt Calvin
het „gefilosofeer“, als iemand voor elke kleinig-
heid in den tabernakel een „geestelijke betoekenis“
zoekt (hetgeen bij Prof. Visschers kerkgenooten nog
al eens voorkomt) („argute philosophari in rebus

sibi ignotis volum“, 55, 99). Of, als men, wat
Calvin heelemaal niet goed vindt, zich in allerlei
gissingen verliest ten aanzien van het verblijfsoord
van Henoch, en Elia, na hun heengaan van de
aarde („hanc aëriam philosophiam levibus inge-
niis relinquamus, quae in solido stare nequeunt“,
55, 147). „Gefilosofeer“ noemt Calvin het, wan-
neer men praat over tijd en wijze van den val
der engelen („sobrie in hac parte philosophari
convenit“, 55, 462). Kortom, filosofieeren noemt
hij het, als de menschen gaan praten over de
macht van de engelen, 52, 86, de heiligenvereering,
52, 111, den tijd der opstanding, 52, 194, enz.

Wij noemen deze kleinigheidjes even, niet, om
daarmee steun te geven aan de bewering, dat men
aan Calvin niets hebben zou voor een calvinis-
tische filosofie, zelfs cultuurfilosofie, want wij zou-
den niet graag dergelijke redeneering (van Prof.
Visscher) helpen steunen; immers, het komt op
iemand's grondgedachten aan; er zijn meer
denkers geweest, die voor de filosofie Ansätze gaven,
terwijl ze zelf op „de filosofen“ hard afgaven.

Maar wij halen deze dingen om een andere
reden aan.

Wij denken hier aan den Christelijk-Gereformeer-
den „Wekker“-redacteur van daareven. Voordat de
naam Wisse aan Apeldoorn verbonden was (want
Wisse, en de filosofie, nu, dat leek wel wat aan
Apeldoorn) pleegde de bovengenoemde redacteur
zoo ongeveer elke theologische stelling, die hem
bij gereformeerde individuen niet aanstond, „filo-
sofisch“ te noemen. Zelfs na de komst van collega
Wisse was het vaak nog zoo. In dezen nu lijkt deze
redacteur (afgedacht nu van den inhoud van die
stellingen, „formeel“ dus, om met hemzelf te spre-
ken, op Calvin, die ook graag van filosofie spreekt,
als hij bedoelt, dat men zich verdiept in dingen,
die niet langer op te sporen, na te speuren zijn,
met den vasten draad der Schriften in de hand.
Maar, als wij dan vandaag dezen „Wekker“-redac-
teur, die zóo vaak over die filosofie het had, (ook
wel, waar het heelemaal geen pas gaf, wijl de door
hem bestreden gereformeerden met heel doodge-
wone exegese kwamen), — als dan deze „Wekker“-
redacteur vandaag in zee sleept met Prof. Dr. Hugo
Visscher, den schrijver van dat boek over „De
Schepping“, nu dan verwonderen we ons — bijna
(bijna, dewijl we erg veel gewend zijn). Zeker, we
hooren hem al weer praten over die „filosofie“. En
we realiseeren ons, dat de „Wekker“-lezers nu
zeggen zullen: heeh, dat zijn de oude, getrouwe
klanken; weg met filosofie. Maar we zouden hem
toch eens willen vragen, als we met hem onder
vier oogen waren: geloof u dat ook al van dien
zwaan, en van dat licht, en van dat algemeen-men-
schelijke, en meer van zulke geleerdheid van Prof.
Visscher? Het lijkt van wel, want u erkent Prof.
Visscher als een, die over cultuurfilosofie, en dan
nog wel nader over neo-calvinistische tegenover
calvinistische filosofie meepraten kan, zelfs leiding
daarin geven kan. Anders zoudt u toch niet in
„De Weeker“ den hoogleraar van Leiden, dien
„kloeken getuige“, naspreken? Maar weet dan,
dat Calvin juist dáárom zoo vaak het woord
„filosofieeren“ min of meer geringachtend kwijt
raakt, in zijn levendige, beweeglijke taal, omdat
hij vindt, dat al de bestaande scholen, die in zijn
dagen de geesten beheerschten, zoo door en door
duisternis, en nog eens duisternis, over
de wereld brachten, dat ze God in het zijne, ook
in de kultuur, ontkenden, of verhinderden te zien.
De Sorbonne, daar ziet Calvin heusch geen licht
in, 55, 310/1. En Aristoteles, die „le plus sage qui
fut jamais“ was, is lang niet een licht-verspreider,
hij hoort tot de „bestes enragees qui ont cuidé
que le monde fust éternel“, 35, 341. En hij vindt
het meer dan erg, 48, 417, dat de papisten aan
Aristoteles zulk een gezag toekennen durven, dat
in hun wijsgeerige scholen de apostelen en pro-
feten voor hem moeten zwijgen. En over de scho-
lastiek zullen we maar heelemaal niet praten;
daar heeft Calvin heel geen goede woorden meer
voor over, 51, 267; 52, 252, 418, 245, en zoo voort.
En zoo blijkt Calvin volstrekt anders te „waar-
deeren“ dan Prof. Dr. Hugo Visscher, en precies,
wat dit punt betreft, het standpunt te deelen van
die gereformeerden van den voorlaatsten en laat-
sten tijd, die tegenover Prof. Visscher, en den
„Wekker“-redacteur (waarschijnlijk) volhouden, dat
men uit Calvin voor een calvinistische wijsbegeerte
veel grondgedachten „halen“ kan, maar die ander-
zijds tegenover Prof. Visscher (en dezen keer ook
den „Wekker“-redacteur) staande houden, dat men,
om het eerste verstandige woord over calvi-
nistische, laat staan neo-calvinistische filosofie te
spreken, eens ophouden moet, Calvin te ver-
loochenen, à la Prof. Visscher, met zijn
allerongelukkigste waardeering voor die wijsge-
rige scholen, elk voor zich, op eigen wijs, De
zwaan!

g) En nu zouden wij den „Wekker“-redacteur,
als hij zich liet roepen (des neen) wel eens voor
het forum van het Chr. Geref. volk willen halen.
We zouden hem dáár willen vragen: zeg nu eens
ronduit, want het gaat om de toekomst van het
gereformeerde volk, of gij Prof. Visscher in zijn
wijsgeerige amalgaam werkelijk volgt, ja dan neen.
Zeg dat nu eens in de ooren van dat een-
voudige volk, waarmee gij zoo schermt.

Wij hier praten nu al zoo veel jaren over U en Uw
zaken in de ooren van het eenvoudige volk,
en ze gaan daar heusch al beter luisteren. Tijd
rijpt. Zeg nu eens voor dat gereformeerde volk:
of Prof. Visscher gelijk heeft met zijn zwaan, en
zijn licht, en zoo.

Zegt gij „ja“: dan zullen wij dat gereformeerde,
eenvoudige volk, probeeren te bewijzen, dat gij
Calvin tegen u hebt, en eigenlijk ook uzelf (net
zoo als Prof. Visscher, de geleerde-boeken-schrijver
Prof. Visscher, den kerkbodemant, den preekstoel-
beklimmer, tegen zich heeft).

Zegt gij „neen“ (en wij wéten, dat gij dat zeg-
gen zoudt, als gij eens heel lang aan uw jas ge-
trokken werdt), trek dan de conclusie. Zeg
dan tegen uw eenvoudige volk: die Prof. Visscher
is de man niet, om te praten over calvinistische
filosofie, en heelemaal de man dus niet, om te
praten over neo-calvinistische cultuurfilosofie.

En dan zullen wij U, „Wekker“-redacteur, ver-
der vragen, of U dan eens zelf precies wilt
zeggen, wat U dan verstaat onder die neo-calvi-
nistische filosofie. Want U wilt — zegt U — niet
„formeel“ gepraat over „eenheid“? Afgedacht
van dat nare woord „formeel“, we houden U graag
daaraan. Geen „formeel“ praten over „eenheid“? Best,
we komen de volgende week er nog wel
eens op terug. Maar, als het U méénens is, dan
óók geen formeel gepraat tegen de eenheid. Sta
nu eens voor uw eigen woord. En „filosofeer“, zou
Calvin zeggen, nu eens niet over dingen, waarin
ge niet klaar spreken kunt met Schrift en be-
lijdenis in de hand.

Want van U en van ons zal worden gevraagd,
eenmaal, wat wij gedaan hebben tot het bijbrengen
van de rechte onderscheidingen inzake de eenheid
van hen, die dezelfde belijdenis hebben. En tot
nu toe meenen wij, dat, zoolang Prof. Visscher over
die cultuurfilosofie praat, het bij hem (en dus
thans ook bij U) juist mankeert aan de eer-
ste onderscheidingen, dat er maar met
schimmen gewerkt wordt.

En wij houden er niet van, dat een christen
komt in de „komedie“. Wij dachten van u ont-
houden te hebben, dat U tegen de komedie was,
omdat het daar maar „schijnbeweging“ was.
Welnu, dat van Prof. Visscher en van U dus heden
ook, dat is maar een spel met onwezenlijk-
heden. Ik schrijf dit niet, om het tooneel-vraag-
stuk op te lossen, maar wel, om consequentie te
vragen in het roepen-om-werkelijkheid.

Volgende week nog iets over een andere zaak uit
het „Wekker“-artikel.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST.

De biographie in romanvorm.

IV.

Als de echte voorbeelden van het „vie romancées“
noemde ik in het vorig artikel „Rembrandt“ door
Theun de Vries, „Jan Steen“, door C. J. Kelk
en „De IJzeren Maarschalk“ door Constant van
Wessem.

Theun de Vries' roman is, naar men zich mogelijk
herinnert, een van de beide boeken, die gezamen-
lijk met den Meiprijs 1932 van de Maatschappij v.
Nederl. Letterkunde zijn bekroond. Destijds publi-
ceerden de kranten de gronden, waarop die be-
kroning rustte en daaronder waren ook deze, die
het boek in zijn karakter van vie romancées precies
typeeren: „met groote liefde en onvermoeiden ijver
heeft deze jonge schrijver een uitgebreid complex
van leven aangezien en getracht het in al zijn
facetten te beschrijven“. En even verder „... dat
hij het initiatief nam ons groot verleden op nieuwe
wijze te herdroomen en dit deed met deze toe-
wijding, dit talent, deze intuïtie voor diepe ziels-
processen in kunstenaars-naturen en vrouwen, ver-
heugt de Commissie zeer...“

Een uitgebreid complex van leven uit het ver-
leden, beschreven in al zijn facetten en op nieuwe
wijze herdroomd, dat is inderdaad in één zin de
karakteriseering van het boek. 't Is een belich-
ting van levensmomenten en zielsgebeuren, en bij Rem-
brandt zelf, en bij Hendrickje, zijn tweede vrouw¹⁾
(eerst huishoudster) en bij Titus, Rembrandts zoon
uit zijn huwelijk met Saskia, en bij Cornelia, Hen-
drickjes dochter, de trouwe verzorgster van zijn
kindschen ouderdom. En rondom deze hoofdmo-
menten zijn er de vele andere, die daarop hun
invloed oefenen: de financiële en artistieke moei-
lijkheden van Rembrandt, de vreugden en verdrie-
lijkheden van zijn leven, de houding van zijn
vrienden en benijders, van leerlingen en kunst-
beschermers, de verhoudingen in het 17e eeuwse
Amsterdam, en nog veel meer. Die zijn niet be-
schreven en niet in logische orde gerangschikt,
maar beleefd, opnieuw beleefd als een momenteel
voervallende realiteit... „door de contacten, die
van de ontijdelijk levende kern met de werkelijk-

¹⁾ Over de verhouding van Rembrandt en zijn eerste
vrouw bestaat een soortgelijk boek van den Duitschen
schrijver W. Hausenstein.

heid bewaard zijn gebleven, opnieuw te versterken". (Van Wessem.)

Deze beleving is op vele punten heel goed. Rembrandt belicht vaak, een herscheppen van de Rembrandtfiguur in zijn historische omgeving, zodat het boek (dat eerst met het jaar 1650 begint) boeiende lectuur is geworden.

Tegenover deze verdiensten staan, wat de Commissie, goed-in-stijl, noemde „de schaduwzijden". Men vindt ze in de bovengenoemde considerans. Daarbij meent ik er nog één te moeten noemen, die wel voortvloeit uit het vereischte doordringen „tot de kern van een bestaan zonder terug te schrikken voor de consequenties, die een dergelijke handelwijze met zich meebrengt" (Otten), maar die toch een vaak hinderlijk effect blijft: de sterke sensualiteit in de persoonsverbeelding en in de verhoudingen. Het niet-kennen van eenige fernghouding bij de kunst de nieuwe zakelijkheid, doet zich met name gevoelen op het punt van zinnenleven en hartstochttheroering en dat is ook hier het geval. Tegenover de soms prachtige tooneelen van artistieke bewogenheid of 17e eeuwse Amsterdamsche actie zijn zulke fragmenten donkere plekken, die het coloriet van de kleurige schilderij bederven. Bovendien heeft Rembrandt, de schilder van zooveel Bijbelsche stukken, zeker de tegenwichten gekend van een dieper geestelijk leven, dan hier wordt gesuggereerd.

Hier nu staan we onmiddellijk voor het gevaar van het „vie romancée". In een „schaduwzijde" als deze openbaart het zich wel heel duidelijk. Het herscheppen naar de wijze van het vie romancée, de reconstructie van een levensbeeld, zonder begrenzing van de fantasie en van een om een of andere reden gekozen uitgangspunt uit, doet heel lich een beeld ontstaan, dat niet in overeenstemming is met verschuldigde pieteit jegens de historische werkelijkheid. Wat aan Rembrandt-studien in rijke veelheid is verschenen doet althans een gansch anderen Rembrandt zien, dan hier wordt geteekend, en daarom is de vraag zeker niet misplaatst of met dit beeld aan de historische Rembrandt niet een heel groot onrecht wordt gedaan. Historische verbeelding is stellig een niet te onderschatten element van biographie — terecht is daarop indertijd gewezen in een artikel in „De Stem" — maar wanneer beschreven, als feitelijk verteld, wordt, wat Schrijversfantasie en herschepping heeft afgeleid uit de documenten, dan is niet alleen de historische betrouwbaarheid maar ook de morele aanvaardbaarheid ernstig in het geding....

Als tweede voorbeeld van het „vie romancée" in onze eigen literatuur noemde ik den roman over Jan Steen, door C. J. Kelk.

Zelfs is deze roman nog meer proeve van het soort, want terwijl Theun de Vries slechts een deel van Rembrandts leven behandelt, diens latere jaren, volgt Kelk geheel de chronologische lijn. Hij doet het leven van den schilder zien van zijn vroegste jeugd in het deftige brouwershuis te Leiden tot aan zijn laatste dagen. En ook is nog sterker het geromanceerde, want het boek is geïnspireerd op Jan Steens schilderstukken. Het bonte, bewegelijke, sappige, enthousiaste, dat de geest is van die stukken, is ook de geest van het boek. 't Is, als Timmermans „Pieter Breughel" uit de werken „geroken".

Weer vinden we hier belichting van een leven „in al zijn facetten". Vreugden en grollen wisselen telkens af met teleurstellingen en zwaarmoedigheden, zwier en uitbundigheid staan tegenover strakheid en bezinning. Het temperamentvolle van den schilder is op het boek overgegaan: de uitersten raken elkaar voortdurend. En dan is het ook vooral daarin vie romancée, dat het „rhythmisch gefilmd" is, dat wil, naar de boven aangehaalde woorden van Constant van Wessem, zeggen, dat het rythme, de bewogenheid, van het leven van Jan Steen gegrepen wordt en met „voorbeelden" geïllustreerd.

De Schrijver accentueert het vitalistische, dat uit de stukken spreekt, in een beeldprojectie van voortdurende stemmingsverandering. En de „voorbeelden" brengen daarin tempo zoowel als relief. Lezend dit boek, tuimelen we van de eene situatie in de andere. Schuimend feestvermaak bij volle stoopen hier wordt, zonder overgang, gevolgd door triestige gepieker in de eenzaamheid van de werkzolder; gapenlang zwerfen door mateloos werken, zorgenloos genieten door onberedeneerde afkeerigheid. We zien Jan Steen als brouwer, volgend den zin van zijn strengen vader, en als avonturier, die met de muts gooit naar zijn neringplichten; als charmeur en als ruzie-maker; we zien hem in overvloed en in gebrek, in werk-ernst en in uitgelatenheid, berekenend en zonder overleg, slim en goed-geloovig. En 't is alles levende werkelijkheid, gebeuren dat we meemaken en meegenieten, als waren we deelgenoot, 't is actie in het heden, als gaan we langs 17e eeuwse grachten en verkeerden we met 17e eeuwse menschen.

Maar er is ook een andere kant. De rusteloosheid en excessieve bewogenheid heeft haar dieperen grond in onbevredigd-zijn, in zoeken en streven naar het groote, dat zich niet grijpen laat, in

het altijd weer terugvallen in zorgen en zwaarigheden, in het conflict van den kunstenaar met zijn tijd. En ook die andere kant wordt belicht, zoo goed, dat Herman Poort (in de Prov. Groninger Courant) schrijven kan, dat „het is een groote verdienste van Kelk, dat hij in zijn roman de onder lach en kwinkslag gecamoufleerde tragiek van Jan Steens leven met smartelijke zekerheid laat uitkomen". En zoo is dit boek toch meer dan een film van jool en leutigheid, meer dan een amuseman roman van snaaksche invallen en anecdotische details — 't is een levensbeeld. Maar dan een levensbeeld naar modernen stijl, d.w.z. geromanceerd, met de effecten van fantasie en persoonlijke indruk gekleurd, heel sterk gekleurd zelfs. Want in de tooneelen van Jan Steen, in conflict met de burgerlijkheid van zijn stand en zijn tijd, in zijn omgang met Gerard Dou, Adriaan van Ostade, Jan van Goyen, in de vervulling van zijn brouwerstaak te Delft en Haarlem, is het gefantaseerde tastbaar, juist in het verband van het boek, dat, naar Herman Poort heeft opgemerkt, hem wil herscheppen „als een troubadour van licht en vreugde".

Daarmee komt echter ook weer, en sterker nog, de kwestie naar voren van de verschuldigde pieteit jegens de historische werkelijkheid. Terecht heeft Mr R. Houwink er op gewezen, dat de verbeelding, „afgezien van haar duidende functie, welke natuurlijk den levenszin aangaat" van een geromanceerde historische figuur, „slechts aanvullend werk" kan doen, „reconstructieve, geen constructieve arbeid". De grens tusschen het reconstructieve en het constructieve is hier wel heel moeilijk te vinden. En het is zeker waar, wat A. Wapenaar schreef, dat „als Jan Steen zóó geweest is als Kelk hem hier portretteert, de conclusie moet luiden: een heel oppervlakkig mensch". Maar dan is ook hier weer de vraag urgent of hem geen onrecht wordt gedaan en of het vie romancée, aldus (re)construeerend, niet is, zooals Anthonie Donker het scherp zegt, een „tulpenhandel in levensbijzonderheden, die... zonder respect voor feiten, waarheid en begrenzing gedreven wordt."*)

Eindelijk is er het derde voorbeeld, „De Haren Maarschalk". Het leven van Daendels, Soldat de la Fortune, door Constant v. Wessem.

Reeds de toevoeging „Soldat de la Fortune" bewijst, dat we hier met een geromanceerde biographie te doen hebben, al moet ik er aanstonds bijvoegen, dat Van Wessem veel meer dan Theun de Vries en Kelk het historisch element tot zijn recht doet komen. Daendels te zien als „Soldat de la Fortune" betekent hem uitbeelden naar de door Van Wessem zelf gegeven methode „om door het rythme van een leven de tot beeldvlakken geworden scènes in onderling verband te brengen tot een opnieuw verwerkelijkt werkelijkheid".

In „de taal der feitelijkheden" verbindt de Schrijver de verschillende scènes uit Daendels' leven: zijn bemoeiingen, als vurig Patriot en vereerder van het revolutionnaire Frankrijk, om de Fransche regeering te bewegen ook in Holland het regime van vrijheid, gelijkheid en broederschap te vestigen; zijn rol tijdens de Bataafsche Republiek en het Koninkrijk Holland; zijn gouverneur-generaal-schap over Oost-Indië; zijn actief meestrijden in Napoleons leger, als hij, wegens zijn hardhandig optreden, van die functie is ontheven; zijn draai, als straks de erfprins aan het bewind komt en hij benoemd wordt tot gouverneur van de Goudkust, waar hij, na nieuwe heftige beroeringen, in 1818 sterft.

Uit deze scènes wordt nu, volgens den opzet van het vie romancée, een „opnieuw verwerkelijkt werkelijkheid". Want het is levend gebeuren, wat we te zien krijgen, dat uit een totaliteit van soldateske eigenschappen, kuiperijen, corrupties, politieke intrigues het beeld oplevert van den Soldat de la Fortune, die Daendels is geweest. En het geromanceerde geeft aan het rythme van dit leven een stuwkracht, die het boek maakt tot boeiende, als roman-verhaal geapprecieerde lectuur.

Als proeve van het soort lijkt mij dit boek goed geslaagd. Door het vasthouden aan de historische gegevens vermijdt het 't gevaar, dat de fantasie gen te hooge vlucht neemt en een reconstructie ontstaat, die als bij Delteil, Berand e.d. een constructie wordt; en door aan het geromanceerde plaats in te ruimen schept het een sfeer van momentele, levende realiteit, naar den stijl der moderne biographie.

Het overzien van de belangrijkste vertegenwoordigers van het genre der vies romancées leidt als vanzelf tot enkele conclusiën.

Vooreerst deze, dat ze metterdaad zijn opgebouwd naar de principes der vernieuwing van het biographische, zooals ik die in de voorafgaande artikelen aan de hand van citaten heb aangegeven.

Verder, daarmee in onmiddellijk verband, dat het vie romancée is een literaire vorm, voortkomend uit een literaire behoefte en met literaire effecten en middelen bewerkt. Het „vie romancée" is, ik trachtte dat in het tweede artikel aan te toonen, geheel: roman.

Maar in de derde plaats nu ook deze conclusie,

dat, hoezeer ook het genre opbloeit en beoefening vindt, toch van eenige stabiliteit nog geen sprake is. Onderling verschillen de proeven van het soort veel, zelfs heel veel. En dat verschil spruit voort uit dezelfde gesteldheid van den Schrijver tegenover de stof, die bij de Auteurs van historische romans steeds te bespeuren is geweest (sterk b.v. bij Mevr. Bosboom en Van Lennep), n.l. uit het meer historisch of het meer romantisch tot het gegeven naderen. Het geromanceerde is, vooralsnog tenminste, een labiel element, dat het vie romancée in een buiten-evenwichtigen toestand houdt. En in dien toestand blijft het zeer gevoelig voor de gevaren en bezwaren, die, uit historisch en uit literair oogpunt, bestaan.

Verdere conclusies te trekken lijkt mij vooralsnog niet mogelijk.

Over wat bezig is te worden, kan men in geen anderen, dan den constateerenden zin schrijven. Maar dat constateerende is voldoende, om de juistheid te doen zien van wat ik in den aanvang van deze artikelenreeks meende te mogen vaststellen: dat het „vie romancée" misschien wel het meest belangrijke is van het proza der nieuwe zakelijkheid, wijl het is de duidelijke manifestatie van de vernieuwingsgedachte, die daaraan ten grondslag ligt. Waaruit dan volgt, dat het onzerzijds met die reserve dient bejegend te worden, die, naar ik in de eerste aantekeningenserie bij herhaling heb uiteengezet, tegenover die vernieuwingsgedachte ons absoluut geboden is.

C. T.

Kerkelijke Zending.

Gelijk er vanwege de Nederduitsche Gereformeerde Kerken, aanstonds na haar optreden in doleantie, een Diaconaal- en een Ouderlingen-Congres werd gehouden, zoo riepen zij ook een Zendingcongres samen.

Het besluit daartoe was genomen op de Voorloopige Synode te Utrecht in 1888. Daar toch werd op voorstel van Dr F. L. Rutgers aan de Deputaten voor de Zending, Ds F. Lion Cachet en ouderling W. Hovy opgedragen, in overleg met Dr L. H. Wagenaar, ter bespreking van het werk der Zending een Congres te houden met daartoe afgevaardigde leden der kerkeraden.

Bedoeld Congres vond plaats op 29 en 30 Januari 1890 te Amsterdam, in het Gebouw voor den Werkenden Stand, en werd op uitnodiging van het moderamen ook bijgewoond door Ds W. H. Gispén en Ds L. van der Valk als gecommitteerden van de Zendingscommissie der Christelijke Gereformeerde Kerk.

Als eerste spreker trad op Dr A. Kuyper, die in den vorm van een zeer levendige improvisatie een breede reeks dogmatisch-kerkrechtelijke stellingen bepleitte, waarvan de behandeling en bespreking heel den eersten dag van 'smorgens over tien tot 'smiddags bij vijven in beslag nam.

Nadat de referent den tol van zijn eerbied aan de kerkelijke zending der Christelijke Gereformeerden betaald had, nam ook Ds Gispén aan de discussie deel en sloot deze de morgenzitting met dankgebed.

Op den Zendingdag der Christelijke Gereformeerde Kerk, gehouden 10 September d.v., te Groningen, hield Gispén zelf een referaat over de kerkelijke Zending in de praktijk. Het werd opgenomen in het Algemeen Zendingstijdschrift „De Macedoniër".

Spreker begon met te gewagen van het door hem bezochte Congres:

„In het laatst van Louwmaand dezes jaars had ik het genoegen, met onzen geachten secretaris, Ds van der Valk, het Zendingcongres bij te wonen van de Ned. Geref. Kerken, doleerende.

„Ik schroom niet het ook hier uit te spreken, dat we daar buitengewoon veel genoegen hebben gehad. De hartelijke wijze, waarop de broeders ons, als vertegenwoordigende de Zendingscommissie der Christelijke Gereformeerde Kerk in Nederland, ontvingen en behandelde, liet niets te wenschen over. Maar bovenal ben ik voor mij dankbaar dat Congres te hebben bijgewoond om de vele belangrijke woorden die daar, over of in verband met de Zending, gesproken zijn. De geleerdheid, de rijke kennis van zaken, de zuiverheid in beginselen, de ijver voor de uitbreiding der Kerk onder de heidenen, bleek uit elk referaat, en dat alles is verre boven mijn lof.

„Dit wil niet zeggen, dat ik het met elke daar uitgesproken stelling volkomen eens ben. Maar hetgeen ik er hoorde, heeft mij, naar de kleine mate mijner vatbaarheid, werkelijk rijker gemaakt, veel stof tot nadenken gegeven, en mij geholpen in de uiteenzetting van eenige denkbeelden over de Kerkelijke Zending in de praktijk, die ik zoo vrij ben in dit oogenblik aan uw broederlijk oordeel te onderwerpen.

„Wie uwer reeds heeft kennis gemaakt met de acta van het Zendingcongres — (en ik hoop dat

niemand d spreken, d wensch te met de d

Op het l eigen kerk

„Zooals naam van Kerk in N

testantische en officiee mohammed

verkondigt formeerde de 17de e

Generaal arbeid ten dage

N L., in w leeraren u van den M

der Comm de bedien ben aanvi

„Daar e Nederland schap der staat, kan de bespre praktijk".

Spreker engste gre op den ar genoemd

O. L. ver zoo te d algemeene

Zijn eel kelijke Zo van de at ambt, de geloovige

zijn; maa tegenwo hen, die

Hiervat schappen roeping e Jezus Ch

dagen, wi gesproker organisat wordt to

ook al v en dat y geldighe

meente; hm kur latig zijn allen cre

de hande geen de niet doe

„De v schillend voegdhei geloovige

tuiging l ven. Zij kerkelijk

dere get belijdenis tijden d

de leer zich gro vele ge

dingswe bewust

genootsc grondslag en on

ook, in Zending naars va

bestrijde den doc plichtma

zou met schap li tegen ee

„De Kerkelij lichaam

ben, in niets te punt be

missen moeder. Woord

lande z dan als dienste

Sprek loovige als led georga

naar d z.i. uit woord

*) „De Stem", jg. 1930, p. 822.

*) A. Anthonie Donker, „Ter Zake", pag. 177.